

Pastorační aktivity arcibiskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcorna (1690–1747)*

Josef Faltíčko

Církevní historik Rudolf Zuber v *Osudech moravské církve v 18. století* o Jakubovi Arnoštovi z Lichtensteinu-Castelcorna prohlásil: „Biskup se stal brzy pro kněžstvo vzorem pastorační práce. Velkou péčí projevoval o nemocné, které vyhledával v ubohých chatrčích, podporoval je a posiloval svátostmi.“¹ V medailonu biskupa uvedl některé kostely, jež duchovní hodnostář konsekroval, a přehled jím vykonaných svátostných úkonů pro roky 1738–1744 z relace ad limina (1751).² Předkládaná studie si klade za cíl zasadit osobnost Jakuba Arnošta do kontextu představ o naplňování ideálu biskupa po tridentském koncilu a zodpovídá otázku, zda svými pastoračními aktivitami vybočoval z dobového standardu, nebo nikoliv.

Jakuba Arnošt byl kromě Moravy činný v říšském prostředí, a proto bude přihlédnuto hlavně k tamním reáliím. Mezi lety 1695–1776 pocházelo 50,9 % kanovníků olomoucké kapituly z rakouských zemí a 5,5 % z území dnešního Německa.³ Stěžejními prameny pro analýzu pastoračních aktivit Jakuba Arnošta jsou dochované konsekrační knihy pro jeho první dvě působišť: štyrskou Sekavu (Seckau) a moravskou Olomouc.⁴ Oddíl věnovaný konsekracím chrámů a oltářů, které prováděli sekavští

---

* Zpracování studie bylo umožněno díky účelové podpoře na specifický vysokoškolský výzkum udělené Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR Univerzitě Palackého v IGA_FF_2022_065 „Vztah mezi olomouckými biskupy a biskupy nebo arcibiskupy Svaté říše římské národa německého v 18. století“.

¹ Rudolf ZUBER, *Osudy moravské církve v 18. století I.*, Praha: Česká katolická charita, 1987, s. 132.

² Tamtéž, s. 139–140.

³ Tamtéž, s. 60.

⁴ Diözesanarchiv Graz-Seckau (= DÖZA G-S), sign. XIX-C-23, *Protokoll der bischöflichen Pontifikalhandlungen, 1680–1762*, fol. 68–76, 112r–117v, 171–172, 182–185, 223–231; Zemský archiv v Opavě – pobočka Olomouc (= ZAO-O), fond ACO, kn. č. 6, *Matrika biskupských úkonů biskupa Jakuba Arnošta z Lichtenštejna-Castelcorna, 1739–1745*.

biskupové mezi léty 1680–1756, byl dokonce edičně vydán.⁵ Olomoucká kniha svátostných úkonů Jakuba Arnošta je pro změnu první svého druhu, která se dochovala pro sídelního biskupa. Komplikovanější situace však nastává v případě posledního působíště duchovního hodnostáře, Salcburku. Zde nemáme pro Castelnornův episkopát k dispozici arcibiskupská diára ani konsekrační knihy.⁶ Základní údaje nám nicméně poskytuje kázání pronesené na pohřbu arcibiskupa.⁷

Problematicke „ideálu biskupa po tridentském koncilu“ se jako první detailně věnoval církevní historik Hubert Jedin ve stejnojmenné studii ze sborníku svých statí *Kirche des Glaubens*.⁸ Na něj navázal Heribert Raab, jenž ukazuje, jak se raně novověkým říšským biskupům dařilo současně spravovat diecézi i řešit politické zájmy svého církevního státu; říšští biskupové většinou zastávali nejen úřad duchovního představeného, ale současně byli i říšskými knížaty.⁹ Téma pastoračních aktivit biskupů neopomenuli ani badatelé, kteří jsou autory monografií jednotlivých církevních hodnostářů.¹⁰ Zcela inovativně se problematice věnuje Bettina

⁵ Oskar VESELSKY (ed.), *Die Konsekrationsberichte aus dem Weihebuch der Diözese Seckau von 1680–1758*, Graz: Historischen Landeskommission für Steiermark, 2013, s. 39–44, 105–116, 132–133.

⁶ Sdělení Mag. Jutty Baumgartner z Archiv der Erzdiözese Salzburg.

⁷ Apollonius LAVINGANO, *Der Mit Gnad-und Verdienst-vollen Arbeiten hochbereichte Ertz-Vatter Jacob. Oder Trauer-und Ehren-Red Bey ... Leich-Begängnusz: Nunmehr hervorgegeben mit Genehmhaltung der Oberen / Von P. Apollonio Lavingano, Capuciner, der Zeit Ordinari Dom-Prediger; Hrs. Hochfürstl. Gnaden des ... Herrn Jacobi Ernesti, Ertz-Bischoffen zu Saltzburg, Legaten des Heil. Apostolischen Stuhls zu Rom, Primaten des Teutschlands, Auss dem Hoch-Gräfl. Hauss v. Liechtenstein ec. ec. In der Ertz-Bischöflichen Dom-Kirchen vorge-tragen, Den 20. Junii im Jahr 1747*, Saltzburg: Johann Joseph Mayer, 1747, s. 23.

⁸ Hubert JEDIN, „Das Bischofsideal der Katholischen Reformation: Eine Studie über die Bischofsspiegel vornehmlich des 16. Jahrhunderts,“ in *Kirche des Glaubens: Ausgewählte Aufsätze und Vorträge 2.*, Freiburg im Breisgau: Herder KG, 1966, s. 75–117.

⁹ Heribert RAAB, „Bischof und Fürst der Germania Sacra zwischen Westfälischem Frieden und Säkularisation (1650–1803),“ in *Der Bischof in seiner Zeit: Bischofstypus und Bischofsideal im Spiegel der Kölner Kirche: Festgabe für Joseph Kardinal Höffner*, ed. Peter Berglar – Odilo Engels, Köln: J. P. Bachem, 1986, s. 315–348.

¹⁰ Výběrově například: Konrad BAUMGARTNER, *Die Seelsorge im Bistum Passau zwischen barocker Tradition, Aufklärung und Restauration*, St. Ottilien: EOS Verl. Erzabtei St. Ottilien, 1975, s. 21–97; Georg BÖNISCH, *Der Sonnenfürst: Karriere und Krise des Clemens August*, Köln: Greven Verl., 1979, s. 81–89; Rudolf WEISS, *Das Bistum Passau unter Kardinal Joseph Dominikus von Lamberg (1723–1761): Zugleich ein Beitrag zur Geschichte des Kryptoprotestantismus in Oberösterreich*, St. Ottilien: EOS Verl. Erzabtei St. Ottilien, 1980, s. 236–247, 442–445; Manfred WEITLAUFF, „VII. Kapitel: Im Zeitalter des Barocks,“ in *Das Bistum Freising in der Neuzeit*, ed. Georg Schwaiger, München: Erichewel Verl., s. 371–378.

Braun ve své práci *Princeps et episcopus*.¹¹ Autorka se zabývá sebeidentifikací a realizací duchovních knížat z oblasti současného severozápadního Německa v rámci dobových sociálních vazeb. Autorka před vydáním tohoto klíčového díla publikovala studii o podobě „ideálu potridentského biskupa“ a jeho realizovatelnosti v říšském prostředí. Stejnému tématu věnovala i kapitolu v monografii.¹²

První arcibiskupův biogram sepsal krátce po arcibiskupově smrti benediktin Magnoald Ziegelbauer, který vycházel především z pamětních tisků k významným životním událostem dotyčného (např. intronizace nebo pohřební kázání).¹³ Z badatelského hlediska jsou nejpřínosnější texty Franze Martina, Karla Klammingera a Rudolfa Zuberera.¹⁴ Všichni tři byli archiváři a církevní historikové. Prvně jmenovaný se specializoval na raně novověké dějiny salcburského arcibiskupství, Klamminger diecéze Štýrský Hradec-Sekava (Graz-Seckau) a Zuber napsal dvoudílné *Osudy moravské církve v 18. století*. Tito badatelé se v případě Jakuba Arnošta geograficky soustřeďují na sobě blízké období jeho působení. Ve své práci se snažili analyzovat jim dostupné prameny a zasadit Lichtensteina-Castelcorno do kontextu dějiny dané diecéze. V případě salcburských dějin na Martinovu práci navázalo několik dalších historiků, kteří se soustředili méně na osobnost arcibiskupa a přinášeli spíše reinterpretace dosavadních poznatků plynoucích z hlubšího poznání dějin regionu.¹⁵ Za pozornost konečně stojí studie Gerharda Webersinna

¹¹ Bettina BRAUN, *Princeps et episcopus: Studien zur Funktion und zum Selbstverständnis der nordwestdeutschen Fürstbischöfe nach dem Westfälischen Frieden*, Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2013.

¹² Tamtéž, s. 224–230; Bettina BRAUN, „Das tridentische Bischofsideal in der Reichskirche: Schimäre oder wirksames Leitbild? Einige Bemerkungen zu seiner Rezeption,“ in *Exemplaris Imago: Ideale in Mittelalter und Früher Neuzeit*, ed. Nikolaus Staumbach, Frankfurt am Main: Peter Lang GmbH, 2012, s. 309–320.

¹³ ZAO-OL, fond MCO, kn. č. 538, *Olomucium sacrum quo Historia ecclesiastica Moraviae & Ejus Episcopatus exponitur: Authore R. P. Domno Magnoaldo Ziegelbauer Monasterij Zwifalten Coenobita: Tomus Secundus: Ab Anno 1482 ad An[no] 1745*, pag. 447–466.

¹⁴ Karl KLAMMINGER, „Jakob II. Ernst Graf Liechtenstein (1728–1738),“ in *Die Bischöfe von Graz–Seckau: 1218–1968*, ed. Karl Amon, Graz: Verl. Styria, 1969, s. 340–345; Franz MARTIN, *Salzburgs Fürsten in der Barockzeit: 1587 bis 1812*, Salzburg: Verl. das Berglund-Buch, 1952, s. 198–204; ZUBER, *Osudy moravské církve I.*, s. 130–143.

¹⁵ Gerhard AMMERER, „Von Franz Anton von Harrach bis Siegmund Christoph von Schrattenbach: Eine Zeit des Niedergangs,“ in *Geschichte Salzburgs: Stadt und Land: Bd. III/1*, ed. Heinz Dopsch – Hans Spatznegger, Salzburg: Universitätsverlag Anton Pustet, 1995, s. 299–303; Heinz DOPSCH – Robert HOFFMANN: *Salzburg: Die Geschichte einer Stadt*, Salzburg: Universitätsverl. Anton Pustet, 2008, s. 344–346; Franz ORTNER, *Salzburgs Bis-*

a Jiřího Sehnala,¹⁶ jež vybočují z výše uvedeného koncepčního rámce. Webersinn se snaží biograficky uchopit Lichtensteinovu osobnost s tím, že se nesoustředil na vybranou periodu a propojil tak zjištění rakouských a moravských badatelů. Podobný cíl si stanovil i Sehna, pro nějž však byl zásadní vztah salcburského arcibiskupa k hudbě a hudebnímu mecenátu.

1. IDEÁL BISKUPA PO TRIDENTSKÉM KONCILU

Tridentský koncil vytyčil směřování katolické církve a teologicky se vymezil vůči myšlenkám reformace. Oživil v církvi ideál biskupa načrtnutý církevními otcí a tím se vymezil vůči kritice z řad představitelů reformace. Podle Huberta Jedina spočívá přínos koncilu zvláště ve zdůraznění pastorační úlohy biskupa.

Z velkého duchovního pána, který se účastní života panovnického dvora a laxně naplňuje duchovní povinnosti, se měl stát pastýř dbající o své stádo a pečující o ně. Naplnily se tak myšlenky, prosazované Gasparem Contarinim (1483–1542) a Ludvíkem z Granady (†1588) konče.¹⁷

Bettina Braun ke koncilním předpisům poznamenala:

Tridentský koncil neposkytl koherentní definici biskupského úřadu, ale stanovil povinnosti biskupů, které víceméně vycházely ze středověkého práva.¹⁸

Kromě rezidenční povinnosti měl biskup podle Tridentina: ročně svolávat diecézní synodu, každé dva roky vykonávat vizitaci diecéze, kázat a osobně provádět svěcení.¹⁹ Tato nařízení mají na jednu stranu značně

---

chöfe in der Geschichte des Landes (696–2005), Frankfurt am Main: Verl. Peter Lang, 2005, s. 255–258.

¹⁶ JIŘÍ SEHNAL, „Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcornu a hudba,“ *Hudební věda* 58 (2021): 2–42; GERHARD WEBERSINN, „Der Schlesier Jakob Ernst Julius Reichsgraf von Liechtenstein Fürsterzbischof von Salzburg 1745–1747,“ *Archiv für schlesische Kirchengeschichte* 31 (1973): 113–133.

¹⁷ JEDIN, „Das Bischofsideal der Katholischen Reformation,“ s. 116–117.

¹⁸ BRAUN, *Princeps et episcopus*, s. 224.

¹⁹ TAMTÉŽ, s. 224–225; IGNÁC ANTONÍN HRDINA (ed.), *Dokumenty tridentského koncilu: latinský text a překlad do češtiny*, Praha: Krystal OP, 2015, s. 182–185, 217–221.

obecný charakter a na druhou stranu neodpovídají podmínkám zaalp-ských diecézí, které častokrát čítaly několik stovek farností.²⁰

Detailnější informace o kritériích, která měl potridentský biskup splňovat, nalezneme v dokumentech vydávaných přímo jednotlivými biskupy. Očekávání církve od nového ordináře vystihuje např. dotazník informativního procesu, který musel nově zvolený biskup vyplnit. Zde se zjišťovalo, zda dotyčný dosáhl kanonického věku 30 let, má všechna předcházející svěcení a akademický titul z teologie nebo církevního práva. Nechyběly samozřejmě ani dotazy na životní styl kandidáta, jeho starost o církev, úspěchy v pastoraaci a vedení církve. Dalšími prameny jsou volební kapitulace, podle nichž se metropolitním kapitulám nově zvolení biskupové zavazovali spravovat diecézi. Z dokumentů, jež biskupové vydávali, nemůžeme opomenout ani zprávu o stavu své diecéze, v níž informovali Řím o tom, jak plní své povinnosti v diecézi. Papež Sixtus V. tento biskupský závazek promulgoval v bule *Romanus Pontifex beatissimi* roku 1585. Okruhy témat vycházely samozřejmě z usnesení tridentského koncilu a měly zahrnovat mimo jiné dodržování rezidenční povinnosti, svolávání synod, provádění vizitací, udílení svěcení či biřmování.²¹

K formaci biskupů však nenapomáhaly pouze oficiální předpisy, ale také příručky „dobrého života“ tzv. biskupská zrcadla, z nichž nejznámější je podle Huberta Jedina *Admonitio*, sepsané Robertem Bellarminem (1542–1621). Teolog v něm předložil svědomí biskupů osm otázek.²² První se týká rezidenční povinnosti. V odpovědi světec parafrázuje koncilní dokumenty a opuštění diecéze schvaluje „pouze ve vážných případech a na krátký čas.“²³ Na dotaz ohledně kazatelské povinnosti biskupa sice uvádí vžitou praxi zastupování kazatelů, současně však dodává, že pla-

²⁰ V roce 1710 olomoucká diecéze čítala 478 farností a lokálních kaplanství; ZUBER, *Osudy moravské církve I.*, s. 183.

²¹ Papež Benedikt XIV. v roce 1740 podobu zprávy o stavu diecéze jen formálně upravil; BRAUN, *Princeps et episcopus*, s. 227–230; Tomáš PARMA, „Návštěvy ad limina kardinála Ditrichštejna a jeho relace o stavu diecéze,“ *Mikulovské sympozium 2006*, č. XXIX (2007), s. 276.

²² Roberto Francesco Romolo BELLARMINO, „Admonitio Cardinalis Bellarmini ad episcopum Theanensem nepotem suum: Quae necessaria sint episcopo, qui vere salutem suam aeternam in tuto ponere velit,“ in *Auctarium Bellarminianum: supplément aux oeuvres du Cardinal Bellarmin*, ed. Xavier-Marie Le Bachelet, Paris: Beauchesne, 1913, s. 639–655; JEDIN, „Das Bischofsideal der Katholischen Reformation,“ s. 114–115.

²³ BELLARMINO, „Admonitio Cardinalis Bellarmini ad episcopum Theanensem nepotem suum,“ s. 643.

tí kladná odpověď a představení diecézí musí kázat.²⁴ Ve čtvrtém bodě Bellarmino nastoluje otázku, podobně jako dříve například sv. Tomáš Akvinský, otázku, zda se biskup musí snažit žít dokonalý křesťanský život. Autor připodobňuje biskupa k řeholníkovi, který „pomocí trojice slibů umírá do dokonalosti.“²⁵ Kvůli tomu musí každý představený diecéze usilovat „o život naplněný dokonalou láskou, čistotou a pokorou.“²⁶ Další bod pojednává o množství svěcených kněží, aby se zvýšil jejich počet. Zde jezuita v odpovědi odkazuje na koncilní dokumenty, především však upozorňuje na prověřování kvalit kandidátů svěcení.²⁷ Pátá otázka se dotýká kumulace diecézí. Robert Bellarmino ji schvaluje v případě obdržení papežského dispenzu, ale současně apeluje na svědomí ordináře, zda bude schopen spravovat více diecézí.²⁸ Šestý bod se věnuje dalšímu ožehavému tématu, a to obraně církevních svobod vůči světské moci. Zde autor doporučuje „postupovat s pečlivou rozvahou a odpovídajícím způsobem.“²⁹ Předposlední otázka se zabývá dalším nešvarem, a to používáním církevních financí k soukromým účelům duchovních. Využívat církevní prostředky k osobnímu užitku Bellarmino schvaluje v případě podpory chudých duchovních.³⁰ Poslední podnět pro zpytování se zabývá podmínkami, kdy smí biskup používat církevní prostředky. V této problematice vyzývá autor k rozvážnosti a upozorňuje: „Je samozřejmé, že ti biskupové, kteří se nespokojí se skromným životem a až to, co jim zbude, použijí na církevní účely a pro chudé, těžce hřeší.“³¹

Na konci biskupského zrcadla Bellarmino doporučuje četbu životopisů svatých biskupů a zvláště sv. Karla Boromejského (1538–1584), „který žil v našem století a všechny povinnosti dobrého biskupa příkladně a svědomitě naplňoval.“³² Osobnost milánského arcibiskupa se stala v říšském prostředí vzorem ideálního duchovního hodnostáře, důsledně plnícího své povinnosti. Během pěti let navštívil každou z téměř 800 farností své arcidiecéze a na jejím území zaváděl reformy tridentského koncilu. Kromě „přísného“ Boromejského se dalším vzorem „svatého

²⁴ Tamtéž, s. 646–647.

²⁵ Tamtéž, s. 647–649.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ Tamtéž, s. 649–650.

²⁸ Tamtéž, s. 650–652.

²⁹ Tamtéž, s. 652.

³⁰ Tamtéž.

³¹ Tamtéž, s. 652–655.

³² Tamtéž, s. 655.

biskupa“ stal sv. František Saleský (1567–1622), který proslul jako neúnavný misionář, autor duchovní literatury a obětavý duchovní vůdce.³³

Formální požadavky na život biskupa v první polovině 18. století se výrazně od výše uvedených neodlišovaly. Co se však změnilo, byl politický a ideový kontext. Samotná říšská církev se stala průsečíkem politických zájmů Říma, Bavorska, Francie a samozřejmě Habsburků. Současně se drobná duchovní knížectví snažila udržet svou suverenitu.³⁴ Zároveň se stále více prosazovala snaha státu podřídit svému dohledu církevní instituce, jak je to evidentní i při sporech o exempci jezuitských univerzit v Olomouci (1733 a 1740) a Štýrském Hradci (1724), kde se snažil i přes nevoli řádu prosazovat zřízení nových fakult a změnit způsob výuky.³⁵ To vycházelo z myšlenek raného osvícenství, jímž byl ovlivněn i reformní katolicismus italského historika a teologa Lodovica Muratoriho (1672–1750), který kladl důraz na vnitřní zbožnost a vymezoval se proti okázalé barokní zbožnosti.³⁶ V Salcburku, kde později působil i Jakub Arnošt, nalezly tyto myšlenky podporu v tamním arcibiskupovi Leopoldu Antonovi z Firmianu (1679–1744) a vznikl zde i kroužek obdivovatelů Muratoriho myšlenek (1739–1740), kteří požadovali změnu

³³ Andreas HOLZEM, *Christentum in Deutschland 1550–1850: Konfessionalisierung – Aufklärung – Pluralisierung: Bd. 1.*, Paderborn: Ferdinand Schöningh, 2015, s. 246–256; Anton MATTES, „Franz von Sales (1567–1622): Theologe und Seelsorger,“ in *Glauben–Wissen–Handeln: Beiträge aus Theologie, Philosophie und Naturwissenschaft zu Grundfragen christlicher Existenz*, ed. Albert Franz, Würzburg: Echter, 1994, s. 363–383.

³⁴ Rudolf Reinhard jako jeden z takových příkladů uvádí nejednotný postoj říšské církve, k motu proprio papeže Klementa XII. *Quamquam invaluierit* z roku 1731, který omezoval kumulaci počtu biskupství v držení jednoho ordináře. Tento předpis je podle Reinharda ukázkovým příkladem zásahu Říma do právní situace říšské církve, protože žádné takové ustanovení nebylo ukotveno ve vídeňském konkordátu; Rudolf REINHARD, „Die Reichskirchenpolitik Papsts Klements' XII. (1730–1740): Das Motu proprio ‚Quamquam invaluierit‘ vom 5. Januar 1731,“ in *Reich–Kirche–Politik, Auswählte Beiträge zur Geschichte der Germania Sacra in den Frühen Neuzeit*, Ostfildern: Schwabenverlag, 1998, s. 93–118.

³⁵ Ivana ČORNEJOVÁ, *Tovaryšstvo Ježíšovo: Jezuité v Čechách*, Praha: Mladá fronta, 1995, s. 203–204; Rudolf ZUBER, *Osudy moravské církve v 18. století II.*, Olomouc: Matice cyrilometodějská, 2003, s. 37; Franz KRONES, *Geschichte der Karl Franzens-Universität in Graz*, Graz: Verl. der Karl Franzens-Universität, 1886, s. 394–400.

³⁶ Ludwig HAMMERMAYER, „Die Aufklärung in Salzburg (ca. 1715–1803),“ in *Geschichte Salzburgs: Stadt und Land: Bd. II/1*, ed. Heinz Dopsch – Hans Spatznegger, Salzburg: Universitätsverlag Anton Pustet, 1995, s. 376; Jiří MIKULEC, „Katolická zbožnost mezi barokem a osvícenstvím,“ in *Církev a zrod moderní racionality: Víra – pověra – vzdělanost – věda v raném novověku*, ed. Martina Ondo Grečenková – Jiří Mikulec, Praha: Historický ústav AV, 2008, s. 154–158.

způsobu výuky na salcburské univerzitě. Místo dosavadní pozdně scholastické výuky požadovali, aby se vyučovalo podle karteziánských postupů.³⁷ Následná kontroverze mezi muratoriány a vedením univerzity vedla k rozpuštění skupiny a reformě univerzitní výuky. Myšlenkami italského myslitele bylo ovlivněno mnoho Castelnorových současníků nejen v Salcburku, ale později i v Olomouci. U něj samotného však bližší vazby na muratoriány nemáme doloženy.³⁸

2. BISKUP TŘÍ DIECÉZÍ: TŘI RŮZNÉ TYPY PASTÝŘSKÉ SLUŽBY

Jakub Arnošt z Lichtensteinu-Castelcornu se narodil 14. února 1690 ve slezském Hertwigswalde (dnes pol. Doboszowice). Jeho rodina má původ v dnešním Jižním Tyrolsku, po porážce stavovského povstání však Jakubovi předkové získali majetky na Moravě a jeho otec František Karel nabyt sňatkem s Kateřinou Pavlovskou z Pavlovic statky ve Slezsku. Druhorozený syn Jakub Arnošt se měl rozhodnout pro kněžskou dráhu až v souvislosti s rezignací svého staršího bratra Kryštofa Filipa na olomoucký kanonikát v roce 1709.³⁹ Bratr chtěl Jakubovi Arnoštovi uvolnit své místo i v salcburské kapitule. Papež však přijal Filipovu rezignaci až o šest let později. Kvůli dalším jednáním se Castelnoro stal nesídelním kanovníkem až v roce 1717 a teprve dva roky na to kapitulářem.⁴⁰

Krátce po přijetí do olomoucké kapituly začal Castelnoro studovat v římském Collegiu Germanicu, kde po dvou letech studia obdržel dok-

³⁷ HAMMERMAYER, „Die Aufklärung in Salzburg (ca. 1715–1803),“ s. 381–386

³⁸ Členy salcburské muratoriánské společnosti byli někteří tamní kanovníci, kteří byli od Jakuba Arnošta přibližně o generaci mladší jako například pozdější biskup v Gurku Josef Maria z Thunu (1713–1763), vídeňský Johann Josef z Trautsonu (1707–1757) či lublaňský Karl Johann z Herbersteinu (1719–1787). S Muratorim si osobně dopisoval pozdější olomoucký biskup Ferdinand Julius Troyer z Troyersteinu (1698–1758) či probošt olomoucké kapituly František Řehoř Giannini z Carpineta (1693–1758); HAMMERMAYER, „Die Aufklärung in Salzburg (ca. 1715–1803),“ s. 381–386; Rudolf ZUBER, „František Řehoř Giannini a jeho styky s L. A. Muratorim,“ Výroční zpráva okresního archivu v Olomouci za rok 1984 (1985), s. 39–62; ZUBER, *Osudy moravské církve I.*, s. 146.

³⁹ Na základě dochovaného seznamu sirotek po smrti Františka Karla z Lichtenštejna-Castelcornu (†1706) se Jakub Arnošt se narodil jako páté dítě (druhorozený syn); Viz Moravský zemský archiv v Brně (= MZA Brno), fond C2 (Tribunál – Pozůstalosti), sign. L 25, fol. 11r; ZUBER, *Osudy moravské církve I.*, s. 131.

⁴⁰ Josef Manfred THALER, *Das Salzburger Domkapitel in der Frühen Neuzeit (1514 bis 1806)*, Frankfurt am Main: Verl. Peter Lang, 2011, s. 362.

torát z církevního práva. O rok později přijal kněžské svěcení a primici slavil 12. března 1713 v jezuitském chrámu Il Gesù v Římě. Krátce poté požádal olomouckou kapitolu o status rezidenčního kanovníka, ale obdržel jej až v prosinci 1716. K tomu ještě obdržel od olomouckého biskupa Wolfganga Hannibala ze Schrattenbachu (1660–1738) čestný titul opavského arcijáhna a stal se konsistoriálním asesorem.⁴¹

Duchovní kariéru Jakuba Arnošta výrazně ovlivnil nový salcburský arcibiskup hrabě Leopold Anton z Firmianu (1679–1744). Ten Lichtensteina-Castelcornu 17. ledna 1728 jmenoval biskupem pro štyrskou diecézi Sekava a 14. března přijal nově jmenovaný hodnostář biskupské svěcení.⁴² Jakubovo první biskupské působíště přínáleželo do čtveřice tzv. vlastních biskupství (Eigenbistümer), v nichž salcburský arcibiskup disponoval nominačním právem.⁴³ Výběr kandidáta arcibiskup často konzultoval s vídeňským dvorem.⁴⁴ Sekavská diecéze zahrnovala pouhých 37 farností a její kapitula vznikla transformací augustiniánského opatství. S úřadem sekavského biskupa byla spojena funkce generálního vikáře pro Štýrsko a Novoměstský distrikt (Wienerneustädter Distrikt) v Dolních Rakousích. Z těchto důvodů sekavští biskupové nesídlili v Sekavě, nýbrž ve Štýrském Hradci nebo na nedalekém zámku Seggau. Obě místa se však až do reorganizace duchovní správy ve Štýrsku císařem Josefem II. v roce 1786 nacházela na území salcburské arcidiecéze.⁴⁵ Podobně jako říšští ordináři disponoval i sekavský biskup knížecím titulem, oproti nim však byl leníkem panovníka, a předsedal duchovnímu

---

⁴¹ ZUBER, *Osudy moravské církve I.*, s. 131.

⁴² Tamtéž, s. 132.

⁴³ Kromě Sekavy se jednalo o diecéze Gurk, Chiemsee (do 1808) a Lavant (do 1924). Salcburský arcibiskup přišel o právo jmenovat biskupy pro zbylá biskupství až na základě konkordátu mezi Rakouskem a Svatým stolicem (1933); Heinz DOPSCH, „Der Primas im Purpur: Legatenwürde, Primat und Eigenbistümer der Erzbischöfe von Salzburg,“ in *1200 Jahre Erzbistum Salzburg Dom und Geschichte*, Domkapitel zu Salzburg, Salzburg: Domkapitel zu Salzburg, 1998, s. 104–109.

⁴⁴ Doporučení Karla VI. pro Jakuba Arnošta na sekavský biskupský stolec je v současné době nedohledatelné; Salzburger Landesarchiv (= SLA), GA (Geheimes Archiv), GA VI. 40: Miscellanea (1727–1750).

⁴⁵ Karl AMON – Maxmilian LIEBMANN (ed.), *Kirchengeschichte der Steiermark*, Graz: Verl. Styria, 1993, s. 88–92, 175, 227; Peter TROPPER, „Von der katholischen Erneuerung bis zur Säkularisation: 1648 bis 1815,“ in *Geschichte des Christentums in Österreich*, Autorenkollektiv, Wien: Carl Ueberreuter, 2003, s. 309; *Bestandtheile und Eintheilung der heutigen Diöcese Seckau vor circa hundert Jahren*, Graz: Verlage der Ordinariats-Kanzlei, 1873, s. 4.

stavu na štýrském zemském sněmu.⁴⁶ Současně si Jakub Arnošt ponechal olomoucký i salcburský kanonikát.

Lichtenstein–Castelcorno působil ve Štýrsku deset let, než byl 11. října 1738 zvolen olomouckým biskupem. Tím se stal jedním z nejvýznamnějších duchovních habsburské monarchie. Olomoučtí biskupové již od středověku disponovali rozsáhlými pozemky a vlastními leníky. Od roku 1588 se pyšnili knížecím titulem a přední pozicí na zemském sněmu, ale i tak zůstali poddanými českého krále a „správci královské kaple“.⁴⁷ Během sedmiletého moravského episkopátu Jakub Arnošt v diecézi prožil války o dědictví rakouské, během níž v Olomouci nedobrovolně hostil pruského krále Fridricha II. Také jako jediný olomoucký biskup korunoval českého panovníka v pražské katedrále sv. Víta, a to Marii Terezii 12. dubna 1743. Stalo se tak kvůli tomu, že pražský arcibiskup byl vyšetřován z kolaborace s Bavory, kteří nedlouho předtím Prahu spolu s Francouzi okupovali.⁴⁸

Krátce poté začali Bavoři ohrožovat sekularizačním plánem Salcbursko, protože bavorský kurfiřt Karel Albrecht, od roku 1742 římský císař Karel VII., akutně potřeboval pro svou politiku finance. Krizi umocnilo úmrtí salcburského arcibiskupa Firmiana 22. října 1744. Metropolitní kapitula neváhala, rozhodla se jednat a najala uherské vojáky, aby posílila obranu města. V takto napjaté situaci probíhala volba nového arcibiskupa, v níž Marie Terezie prosadila zvolení Lichtensteina–Castelcorna.⁴⁹ Navzdory očekáváním byl 13. ledna 1745 zvolen. Před Jakubem Arnoštem vyvstal nelehký úkol oddlužit duchovní stát a kvůli úsporným opatřením se stal neoblíbeným. Salcburským arcibiskupem byl však krátce, zemřel 12. června 1747.⁵⁰ Ve svém posledním působišti zastával Jakub Arnošt úřad knížete-arcibiskupa, tudíž byl v jedné osobě panovníkem

⁴⁶ 29. května 1728 se Jakub Arnošt poprvé účastnil zasedání štýrského zemského sněmu; AMON – LIEBMANN (ed.), *Kirchengeschichte der Steiermark*, s. 92; Steiermärkisches Landesarchiv (= StmkLA), *Landschaftliches Archiv Antiquu*, Gr. III: k 152, fol. 55r.

⁴⁷ Ondřej JAKUBEC, *Kulturní prostředí a mecenát olomouckých biskupů potridentské doby*, Olomouc: UP v Olomouci, 2003, s. 17–18.

⁴⁸ ZUBER, *Osudy Moravské církve I.*, s. 137.

⁴⁹ Vídeňský dvůr využil většinového zastoupení rakouských kanovníků v salcburské kapitule a donutil tak právoplatného vítěze volby, pasovského biskupa Josefa Dominika z Lamberku, k odstoupení z klání; viz WEISS, *Das Bistum Passau unter Cardinal Joseph Dominikus von Lamberg*, s. 182–186; DOPSCH – HOFFMAN, *Salzburg*, s. 44–345.

⁵⁰ MARTIN, *Salzburgs Fürsten*, s. 198, 204.

Salcburska a jedním z předsedajících knížecí rady říšského sněmu, ale také „Primasem Germanie“ a metropolitou sedmi diecézí.⁵¹

Obr. č. 1: Neznámý autor: portrét salcburského arcibiskupa Jakuba Arnošta z Lichtensteinu-Castelcornu (po 1745); VMO, inv. č. 9960

3. DOBRÝ PASTÝŘ ZNÁ SVÉ STÁDO

Tridentský koncil podtrhl pastorační význam biskupské služby. Předobrazem se stalo podobenství o Dobrém Pastýři, který bdí nad svým stádem, pečuje o ně, hledá ztracené ovce a v případě nutnosti je připraven za ně položit život.⁵² Sám Kristus, Dobrý Pastýř, je v období po tridentském koncilu vrcholným archetypem pastýřské péče biskupů. Pokud se měl tento koncilní ideál naplňovat, musel biskup dodržovat rezidenční povinnost a ve své diecézi sídlit, „aby znal své stádo.“⁵³

⁵¹ DOPSCH, „Der Primas im Purpur,“ s. 104.

⁵² JEDIN, *Kirche des Glaubens* 2, s. 116.

⁵³ Tamtéž, s. 105, 116.

V případě prvního biskupského působišť Jakuba Arnošta však bylo dodržování rezidenční povinnosti nemožné. S titulem sekavského biskupa byl nerozlučně svázán post generálního vikáře pro štyrskou část salcburské arcidiecéze a Novoměstský distrikt. Kvůli neoddělitelnosti obou funkcí biskupové v Sekavě nesídlili, ale pobývali ve svém paláci ve štyrské metropoli nebo na zámku Seggau, stojícím na půli cesty mezi Štyrským Hradcem a Mariborem.⁵⁴ Ordináři tak kvůli snadnější pastoraci svěřeného území sídlili mimo území vlastní diecéze. Biskup Lichtenstein-Castelcorno v tomto nebyl výjimkou, během sekavského episkopátu sloužil ve své katedrále pontifikální bohoslužbu pouze jednou.⁵⁵ Navíc byli sekavští biskupové, stejně jako ostatní představitelé „vlastních biskupství“ Salcburské církevní provincie, sídelními kanovníky salcburské metropolitní kapituly a museli rezidenční povinnost dodržovat zde. Jakub Arnošt se neúspěšně snažil této povinnosti zprostit, což se však povedlo až jeho nástupci Josefovi Filipovi ze Spauru v roce 1768.⁵⁶ Kvůli značné vzdálenosti a povinnostem ve Štyrsku Castelcorno v Salcburku většinou pobýval na podzim a v zimě.⁵⁷ Zasedání kapituly se účastnil minimálně, nebo dokonce vůbec.⁵⁸ Oproti svému prvnímu biskupskému působišti neměl Jakub Arnošt v Olomouci ani v Salcburku žádné překážky, které by mu bránily v dodržování rezidenční povinnosti.

⁵⁴ Karl AMON, „Die Bedeutung von Seggau für Bistum und Diözese Seckau,“ in *Schloss Seggau: Geschichte, Architektur und Kunst der steirischen Bischofsburg*, Autorenkollektiv, Graz: Diözesanmuseum Graz, 1997, s. 32–34, 36–37.

⁵⁵ Bylo to při příležitosti oslavy patrocinia katedrály Nanebevzetí Panny Marie 15. 8. 1734; DÖZA G-S, sign. XIX–C–23, *Protokoll der bischöflichen Pontifikalhandlungen, 1680–1762*, fol. 238r.

⁵⁶ V roce 1734 žádali biskupové ze Sekavy, Gurku a Lavantu o zproštění od rezidenční povinnosti při metropolitní kapitule, ale až o 34 let později byl udělen dispens pouze biskupům ze Sekavy a Lavantu; SLA, Geheimsarchiv XIII.18; SLA, Domkapitelakten 44. C.

⁵⁷ Především prosinec a leden. Viz DÖZA G-S, sign. XIX–C–23, *Protokoll der bischöflichen Pontifikalhandlungen, 1680–1762*, fol. 223v–223v.

⁵⁸ Například v roce 1728 se zasedání kapituly účastnil pouze jednou, 1730 třikrát, 1731 pětkrát, 1732 není přítomen ani jednou, 1738 dvakrát; SLA, Domkapitel Protokolle, Nr. 198, 200, 201, 202, 208.

4. PONTIFIKÁLNÍ BOHOSLUŽBY A PÉČE O KATEDRÁLNÍ KOSTELY

Sv. Karel Boromejský byl potridentským biskupům vzorem v péči o katedrální chrám a liturgii v diecézi, jak již bylo řečeno, sám hojně sloužil.⁵⁹ Jakub Arnošt byl v tomto ohledu jeho aktivním následovníkem. Hned dva týdny po svém biskupském svěcení sloužil v jezuitském kostele sv. Jiljí ve Štýrském Hradci slavnostní velikonoční bohoslužbu. V červnu roku 1728 se v hlavním městě Štýrska setkal s císařem Karlem VI., který podnikl holdovací cestu do zemí Vnitřních Rakous.⁶⁰ Dne 6. června při příležitosti příjezdu panovnické rodiny odzpíval slavnostní mariánský hymnus a další den s jejími členy poobědval a večerel („ad prandium et caenam mensam benedixit“).⁶¹ O 17 dní později Jakub Arnošt spolu s dalšími osmi preláty složil císaři hold v kostele sv. Jiljí a odzpíval ambrosiánský hymnus.⁶² 31. července před odjezdem panovníka do Korutan sekavský biskup opět odsloužil slavnostní Te Deum a den předtím se panovnická rodina účastnila slavnostních nešpor s Jakubem Arnoštem.⁶³ Při návratu císařské rodiny z cesty vedl Lichtenstein-Castelcorno procesí z farního kostela Nejsvětější Krve do jezuitského kostela, kde opět odzpíval Te Deum. Na závěr svého druhého pobytu se Karel VI. s manželkou a arcivévodkyní Marií Terezií účastnili procesí na svátek sv. Rosálie, jež vedl biskup z minoritského kostela do kostela sv. Ondřeje.⁶⁴

Pokud pomineme tuto výjimečnou událost, byl Jakub Arnošt ve sloužení pontifikálních mší relativně aktivní, například v roce 1732 jich podle protokolů odsloužil osmnáct. Slavnostní bohoslužby necelebroval pou-

⁵⁹ HOLZEM, *Christentum in Deutschland 1550–1850*, s. 249.

⁶⁰ Alexander HAINISCH-WOLFRAM, *Geschichte Kärntens: Band 3/1: Die Neuzeit*, Klagenfurt/Celovec: Verl. Johannes Heyn, 2015, s. 38–40.

⁶¹ DÖZA G-S, sign. XIX–C–23, *Protokoll der bischöflichen Pontifikalhandlungen, 1680–1762*, fol. 223v.

⁶² Během prvního pobytu císařské rodiny Ve Štýrském Hradci Jakub Arnošt odsloužil za přítomnosti panovnické rodiny tři mši svatých v jezuitském kostele sv. Jiljí (24. 6., 1. 7. a 25. 7.) a jednu v karmelitském kostele sv. Josefa (16. 8. – slavnost Panny Marie Karmelské); DÖZA G-S, sign. XIX–C–23, *Protokoll der bischöflichen Pontifikalhandlungen, 1680–1762*, fol. 223v – 224r.

⁶³ DÖZA G-S, sign. XIX–C–23, *Protokoll der bischöflichen Pontifikalhandlungen, 1680–1762*, fol. 224r.

⁶⁴ Procesí se konalo 3. září. Během druhého pobytu Karla VI. ve Štýrském Hradci sloužil sekavský biskup bohoslužby za účasti panovníka opět v kostele sv. Jiljí (28. 8. a 1. 9.); DÖZA G-S, sign. XIX–C–23, *Protokoll der bischöflichen Pontifikalhandlungen, 1680–1762*, fol. 224r.

ze v jezuitském kostele sv. Jiljí nebo štýrskohradeckém farním kostele, ale také v jednotlivých klášterních kostelích při oslavách významných řádových patronů či při svěcení nových chrámů. Nikdy však ve Štýrsku nesloužil vánoční liturgii, protože v tu dobu pobýval v Salcburku. Lichtenstein-Castelcorno také pravidelně vedl procesí na svátky Božího Těla a Nejsvětější Trojice, během něž u trojičního sloupu ve Štýrském Hradci předříkával modlitbu litaní. Podle tisku *Pastor Lapis Israel* měl ordinář během svého prvního episkopátu odsloužit 207 pontifikálních obřadů.⁶⁵

Oproti sekavskému působení nemáme pro olomoucký a salcburský episkopát Jakuba Arnošta žádný registr pontifikálních bohoslužeb, ale i na základě dochovaných zpráv je zjevná stejná horlivost. Na Zelený čtvrtek 1739 při bohoslužbě v kroměřížském kostele sv. Mořice myl nově zvolený biskup chodidla třinácti žebrákům.⁶⁶ Během první neděle po Velikonocích obešel biskup s procesím všechny významné kostely v biskupském sídelním městě a, jak zaznamenal piaristický analista nový pastýř: „clara voce Rosarium cum mysteriis praeorare caepit“.⁶⁷ Měsíc po olomoucké intronizaci 5. června sloužil Jakub Arnošt na Boží hod svatodušní slavnostní bohoslužbu v katedrále sv. Václava. Podle analyty augustiniánského kláštera ve Šternberku se mělo jednat o první pontifikální bohoslužbu po sedmdesáti letech, kterou moravský pastýř sloužil ve svém sídelním chrámu.⁶⁸ O jedenáct dní později olomoucký biskup vedl svým sídelním městem božítělové procesí a druhého se zúčastnil v Kroměříži 20. června 1740.⁶⁹ Slavnostní bohoslužby rovněž celebroidal při návštěvách poutních kostelů či klášterů.⁷⁰ Většina olomouc-

⁶⁵ *Pastor Lapis Israel Gen: cap: 49. v. 24. In Almae Cathedralis Olomucenae Pastoribus Liechtensteinianae Prosapiae Lapidibus, et Novo Moraviae Israele Jacobo Ernesto e Comitibus de Liechtenstein Episcopo Olomucensi In Julio-Montanam Moraviae Urbem Solemnem ingressus celebrante Elogiographia Historica adornatus*, Olomucii: Francisci Antonii Hirnle, 1740, pag. 117 (nestránkováno).

⁶⁶ Poté dostali od biskupa jídlo a každý jeden zlatý; Národní archiv v Praze (= NA), Řád piaristů, kn. č. 325, *Annales domus Cremsiriensis, 1725–1873*, fol. 45 r.

⁶⁷ Tamtéž, fol. 45 v.

⁶⁸ SEHNAL, „Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcorna,“ s. 20.

⁶⁹ Jakub Arnošt se i v dalších letech účastnil dvou procesí na svátek Božího Těla vždy prvně v Olomouci a během oktávu slavnosti v Kroměříži; SEHNAL, „Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcorna,“ s. 20; NA, Řád piaristů, kn. č. 325, *Annales domus Cremsiriensis, 1725–1873*, fol. 49 v, 60 r, 63 v.

⁷⁰ 26. září 1740 navštívil olomoucký biskup poutní kostel na Svatém Kopečku a celebroidal tam při příležitosti osmého výročí korunovace milostné sochy mši; MZA Brno,

kého episkopátu Jakuba Arnošta se překrývá s obdobím slezských válek a tomu odpovídá biskupovo nařízení, aby se 26. dubna 1744 a následující dva dny konalo „procesí, figurální mše před vystavenou Nejsvětější Svátostí, loretánská litanie a požehnání za úspěch Marie Terezie před nastávající válkou.“⁷¹ Sám biskup se účastnil procesí z farního kostela v Kroměříži do kapitulního chrámu. O dva dny později byl Lichtenstein-Castelcorno přítomný na adoraci a odsloužil zde soukromou mši. Požehnání a modlitba litaní se uskutečnila téhož dne v podvečer ve farním kostele Nanebevzetí Panny Marie.⁷²

Do Salcburku přijel Jakub Arnošt se značnými zdravotními potížemi. Navzdory tomu byl i zde v rámci svých možností činný. Den po svém zvolení (14. 1. 1745) celebroid v poutním chrámu Maria Plain děkovnou bohoslužbu.⁷³ Kromě ní zde ve stejném roce sloužil bohoslužbu i na slavnosti Nanebevzetí Panny Marie a 2. října.⁷⁴ Nový salcburský arcibiskup nezanedbával ani liturgii v katedrále. V prvním roce svého episkopátu v ní sloužil minimálně pětkrát pontifikální mši.⁷⁵ Kromě samotných bohoslužeb vedl Lichtenstein-Castelcorno slavnostní procesí nebo pobožnosti.⁷⁶ Naposledy celebroid v dómu na slavnost Zjevení Páně 6. ledna 1747, pak už mu zdravotní stav nedovoloval veřejně působit.⁷⁷

Mimo „běžné“ pontifikální bohoslužby Jakub Arnošt slavil i několik „mimořádných“ liturgií; zde je třeba na prvním místě uvést korunovační obřad, při němž 12. dubna 1743 korunoval Marii Terezii českou krá-

fond E 55 (Premonstráti Klášterní Hradisko), sign. 240 II 42, *Deník rezidence na Svatém Kopečku, 1734–1741*, fol. 219 r.

⁷¹ Jednalo se o neděli; SEHNAL, „Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcorna,“ s. 26.

⁷² NA, Řád piaristů, kn. č. 325, *Annales domus Cremsiriensis, 1725–1873*, fol. 62v – 63r.

⁷³ Archiv der Erzabtei St. Peter Salzburg (= ASP), Hs. A 148, *Annotationes quarundam rerum III., 1743–1746*, pag. 390.

⁷⁴ Tamtéž, pag. 436, 446.

⁷⁵ Slavnost Božího Těla (17. 6.), sv. Petra a Pavla (29. 6.), Přenesení ostatků sv. Ruperta (23. 9.), Všechny svatých (1. 11.), Narození Páně (25. 12.); ASP, Hs. A 148, *Annotationes quarundam rerum III., 1743–1746*, pag. 426, 427, 441, 452, 460.

⁷⁶ Například pontifikální nešpory ze svátku sv. Štěpána 26. 12. 1745, anebo procesí na slavnost Božího Těla 9. června 1746; FRANZ MARTIN, „Vom Salzburger Fürstenhof um die Mitte des 18. Jahrhunderts,“ *Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde* 77 (1937): 6, 23–24.

⁷⁷ V procesí na slavnost Božího Těla (1. 6. 1747) arcibiskupa zastupoval biskup z Chiemsee; ASP, Hs. A 149, *Annotationes quarundam rerum IV., 1746–1750*, pag. 108; MARTIN, „Vom Salzburger Fürstenhof,“ s. 40.

lovnou.⁷⁸ Jako sekavský biskup celebroid 8. září 1732 slavnostní liturgii při příležitosti korunovace milostné sochy Panny Marie Svatokopecké. Biskup na místo

dorazil kolem osmé hodiny a byl přítomen mši zábrdovického opata za nádherné hudby a vynikající produkce čtyřnásobného sboru trumpet a tympanů. Po deváté hodině přišlo nahoru procesí z Olomouce, které vedl probošt Giannini a magistrát, oblečený ve španělských oděvech, v půl desáté za Ave Regina coelorum byl v průvodu na způsob triumfu starých Římanů přinesen milostný obraz; který biskup Jakub Arnošt vystavil na hlavním oltáři. A kolem 12 hodiny sloužil Jakub Arnošt hlavní mši (missa summa), opět s krásnou hudbou a s pěti sbory trubačů.⁷⁹

Jako olomoucký biskup při oslavách pětistého výročí poutního místa ve Vranově u Brna v roce 1740 korunoval i tamní sochu Panny Marie.⁸⁰ Během salcburského episkopátu Lichtenstein-Castelcorno často navštěvoval již zmiňovaný poutní kostel Maria Plain. Arcibiskup zamýšlel tamní milostný obraz Panny Marie s Ježíškem taktéž opatřit korunkami, ale kvůli jeho náhlému úmrtí se tak nestalo.⁸¹ Coby horlivý ctitel obrazu v Maria Plain byl arcibiskup mimo jiné uveden ve slavnostním tisku z korunovace v roce 1751.⁸²

S liturgickými povinnostmi biskupů je neoddělitelně spojena péče o katedrální chrám. Jak již bylo výše uvedeno, Jakub Arnošt slavil v sekavské katedrále pontifikální bohoslužbu pouze jednou. Skutečnosti odpovídal i jeho zájem o jeho stav katedrálního chrámu. Oproti tomu pořídil nový oltář pro mariánskou kapli biskupského zámku Seggau, kde kromě Štýrského Hradce převážně pobýval.⁸³ Navzdory válečným těž-

⁷⁸ O korunovaci blíže: Eduard MAUR, *Marie Terezie: 12. 5. 1743 – korunovace na usmířenou*, Praha: Nakl. Havran, 2003, s. 5–13; Josef SVÁTEK, *Dějiny Čech a Moravy nové doby: Kniha pátá: Panování Marie Terezie: Část první*, Praha: Nakl. I. L. Korber, 1897, s. 174–191.

⁷⁹ SEHNAL, „Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcorna“, s. 13; O korunovaci reliéfu Panny Marie Svatokopecké dále: Tomáš MALÝ, *Obrazy a rituál: Římské korunovace divotvorných Madon a koncept barokní kultury*, Praha: NLN, 2019, s. 78–80; Jan ROYT, „Korunovace Panny Marie Svatokopecké“, in *Bibliotheca Strahoviensis* 3 (1997): 67.

⁸⁰ ZUBER, *Osudy Moravské církve II.*, s. 287.

⁸¹ Anselm EBNER, *Die Krönung des Wallfahrtsbildes von Maria Plain bei Salzburg*, Salzburg: Verl. des Verfassers, 1915, s. 4.

⁸² Placidus BÖCKH, *Die mit ihrem Göttlichen Kind auf Erden gecrönte Himmels-Königin Maria: Als dem Wunderthätig- und weitberühmten Gnaden-Bild Zu Maria Trost am Plain ... An dem 4. Julii lauffenden Jahrs 1751*, Salzburg: Johann Josef Mayer, 1751.

⁸³ AUTORENKOLLEKTIV, *Dehio-Handbuch die Kunstfenkmäler Österreichs: Steiermark*, Wien – München: Verl. Anton Schroll & Co, 4. Aufl., 1982, s. 274.

kostem Castelvorno výrazně zvelebil olomoucký dóm. Podle kázání proneseného kapucínem Apolloniem Lavinganem na pohřbu hierarchie měl během olomouckého episkopátu opravit olomouckou rezidenci a katedrálu v hodnotě více než 60 000 zlatých, pořídit nové liturgické oděvy jak pro sebe, tak i pro kanovníky, liturgické textilie pro všechny oltáře, a ještě obohatit chrám o dvojici varhan.⁸⁴ Vlivem dalších stavebních úprav a absencí pramenů nejsme schopni spolehlivě určit, které stavební zásahy u obou staveb pocházejí z období Jakuba Arnošta. O něco málo jistější jsme si v případě liturgických rouch. V srpnu 1744 byla z římské dílny Marca Stefanucciho do Olomouce odeslána zásilka zahrnující několik desítek kusů liturgických textilií, faldistorium, baldachýn a sedili.⁸⁵ Dvojice pilířových varhan se nacházela až do regotizace dómu v prostoru vítězného oblouku.⁸⁶ Pro salcburský dóm arcibiskup stihl pořídit dvě stříbrná antependia pro boční oltáře.⁸⁷

5. KNĚŽSKÁ SVĚCENÍ

Svěcení kněží patřilo k nejvýznamnějším úkolům biskupa v potridentské církvi. Jakub Arnošt jako sekavský biskup měl za úkol nejen světit kandidáty kněžství ze své diecéze, ale také absolventy jezuitské univerzity ve Štýrském Hradci. Pravidelně světil v kvatembrové (suché) soboty a sobotu ve velikonočním oktávu. Regulérní svěcení se tak odehrávala čtyřikrát až šestkrát ročně.⁸⁸ Biskup nejčastěji světil ve farním kostele Nejsvětější Krve nebo v kapli biskupského paláce, případně v kapli zámku Seggau. Dvakrát se stalo, že světil v jezuitském kostele v Leobenu

⁸⁴ LAVINGANO, *Der Mit Gnad-und Verdienst-vollen Arbeiten*, s. 15.

⁸⁵ Zakoupeno 24 pluviálů, 12 ornátů, 4 tunicelly, 14 mešních polštářů a 3 mitry; Florián Josef LOUCKÝ, *Popis královského hlavního města Olomouce sepsaný syndikem Floriánem Josefem Louckým roku 1746*, Olomouc: Vlastivědná společnost muzejní v Olomouci, sekce historická, 1991, s. 48; Magda TASSINARI, „Et essendo la nostra arte sorella della pittura: il ricamo a Roma tra Sei e Settecento e i corredi liturgici della Cappella di San Giovanni Battista nella chiesa di San Rocco a Lisbona,“ *Römische historische Mitteilungen* 54 (2012): 231.

⁸⁶ O dvojici varhan podrobně: SEHNAL, „Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelvorna,“ s. 32–34.

⁸⁷ MARTIN, *Salzburgs Fürsten*, s. 203.

⁸⁸ Pravidelná svěcení: 1728 (4), 1729 (5 a šesté vykonal arcibiskup Firmian v Salcburku), 1730 (6), 1731 (5), 1732 (6), 1733 (6), 1734 (5), 1735 (5), 1736 (6), 1737 (5), 1738 (6), 1739 (1); DÖZA G-S, sign. XX-C-5, *Ordinationsprotokoll 1723–1747*, pag. 92–369.

či ve štyrskohradeckém dominikánském kostele sv. Leonarda, jednou světil kněze i ve farním kostele v Bruck an der Mur, ale také v oratoriu sv. Virgila při salcburské katedrále.⁸⁹ Zápisy v knihách svěcení jsou řazeny vzestupně podle stupně svěcení od probandů první tonzury a čtyř nižších svěcení až po kandidáty kněžského svěcení. Mimo to sekavský biskup uděloval svěcení také mimořádně (*extra tempora*). Počet mimořádných termínů mohl i několikrát překračovat počet řádných s tím rozdílem, že počet svěcenců byl daleko nižší. Například v prvním roce sekavského episkopátu Jakub Arnošt světil ve čtyřech regulérních termínech a patnácti mimořádných. Ve svém prvním působišti udělil biskup 768 prvních tonzur a nižších svěcení. Vysvětil 721 podjáhňů, 815 jáhnů a 1672 kněží.⁹⁰

S přechodem Jakuba Arnošta na Moravu se jeho harmonogram kněžských svěcení výrazněji nezměnil a do organizace obvyklých obřadů slezské války výrazněji nezasáhl.⁹¹ Překvapivě biskup při konsekrování nepreferoval olomoucký dóm, v němž stejně jako v jezuitském kostele Panny Marie Sněžné světil devětkrát a to nejen členy řádu, ale i studenty olomoucké univerzity z řad světského kléru.⁹² Navzdory tomu, že měl Castelvorno k dispozici pomocného biskupa Ottu Honoria z Egkhu (1675–1748), vyhradil si udělování svěcení pro svou osobu. Egkh měl během Lichtensteinova episkopátu možnost ordinovat kněze pouze jednou (9. 3. 1743), kdy Jakub Arnošt pobýval ve Vídni.⁹³ V mimořádných případech neváhal moravský biskup vysvětit kandidáta třeba i v kostelích v Pohorčelicích a Malenovicích, jež se nacházely na jeho soukromých panstvích.⁹⁴ Na Moravě celkem Castelvorno udělil 756 prvních tonzur a nižších svěcení, vysvětil 830 podjáhňů, 885 jáhnů a 862 kněží. Mezi

⁸⁹ Jesuitský kostel v Leobenu (25. 9. 1734, 3. 5. 1738), dominikánský kostel ve Štyrském Hradci (31. 5. a 20. 10. 1738), farní kostel v Bruck an der Mur (22. 9. 1731), oratorium sv. Virgila v Salcburku (19. 12. 1733); Tamtéž.

⁹⁰ *Pastor Lapis Israel*, pag. 117 (nestránkováno).

⁹¹ Pravidelná svěcení: 1739 (5), 1740 (6), 1741 (7), 1742 (5), 1743 (5), 1744 (5), 1745 (2); ZAO-OL, fond ACO, kn. č. 6, *Matrika biskupských úkonů*.

⁹² Regulérní svěcení probíhala v: katedrále sv. Václava (9), Panna Marie Sněžná (9), sv. Mořic v Kroměříži (7), sv. Mořic v Olomouci (3), kaple sv. Anny v Olomouci (2 a jednou světil biskup Egkh), sv. Jakub v Brně (1), Bez udání místa (1); ZAO-OL, fond ACO, kn. č. 6, *Matrika biskupských úkonů*.

⁹³ SEHNAL, „Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelvorna,“ s. 25.

⁹⁴ V Malenovicích dokonce světil i jednoho kněze v kapli svého hradu (16. 11. 1742); ZAO-OL, fond ACO, kn. č. 6, *Matrika biskupských úkonů*, pag. 103–104, 112, 132, 152, 172.

kněžími, které vysvětil, byl i biskupův nepota a „pravá ruka“ Leopold Antonín Podstatský z Prusinovic (1717–1776).⁹⁵

Během salcburského episkopátu Jakub Arnošt stihl vysvětit 65 presbyterů.⁹⁶ Se zajištěním všech liturgických povinností v Salcbursku metropolitovi pomáhal biskup diecéze Chiemsee, který rovněž sídlil v Salcburku. Po smrti biskupa z Chiemsee Josefa Franze Valeriana z Arcu (1686–1746) nejmenoval na uvolněný stolec svého synovce, ale kapitulního děkana Franze Karla z Waldenburgu (1701–1772). Bylo to podle salcburského kronikáře Felixe Adaucta Haselbergera překvapivé. Jakub Arnošt měl zdůvodnit nejmenování 29letého Podstatského biskupem tím, že ještě nedosáhl kanonického věku.⁹⁷ 13. srpna proběhla v arcibiskupské rezidenci konfirmace nového „vlastního biskupa“, jenž „poklekl na klekátko a pronesl vyznání víry.“⁹⁸ Potom ceremoniář Benedikt Puecher požádal arcibiskupa, „aby mu dal pektorál, roucho a prsten, což se stalo a on mu také nasadil biret“. Dále pokračovaly přímluvy a následně předal Castelcorno Arcovi konfirmační listinu. Následující den proběhlo biskupské svěcení.⁹⁹ Kromě svěcení kněží udílel Jakub Arnošt opatské benedikce. Dokonce se účastnil volby některých představených řeholních komunit a věčných slibů řeholnic.¹⁰⁰

6. BĚHMOVACÍ CESTY A SVĚCENÍ KOSTELŮ JAKO PROSTŘEDEK PASTORACE

Rok nástupu Jakuba Arnošta na sekavský stolec je pro salcburskou církevní provincii problematickým obdobím. Salcburský arcibiskup ztratil kontrolu nad svým pasovským sufragánem, jeho diecéze se stala podřízenou přímo Svatému stolci.¹⁰¹ Tím se vliv arcibiskupa Leopolda Anto-

⁹⁵ Jakub Arnošt vysvětil svého synovce na kněze v olomoucké kapli biskupské rezidence dne 1. 1. 1744; ZAO-OL, fond ACO, kn. č. 6, *Matrika biskupských úkonů*, pag. 145.

⁹⁶ LAVINGANO, *Der Mit Gnad-und Verdienst-vollen Arbeiten*, s. 18.

⁹⁷ FRANZ MARTIN, „Die Salzburger Chronik des Felix Adauctus Haslberger,“ *Mitteilungen der Gesellschaft für Salzburger Landeskunde* 67 (1927): 59.

⁹⁸ MARTIN, „Vom Salzburger Fürstenhof,“ s. 30.

⁹⁹ Tamtéž.

¹⁰⁰ Například volba abatýše kláštera ve štyrském Gössu (8. 6. 1737); VESELSKY (ed.), *Die Konsekrationsberichte*, s. 52–53.

¹⁰¹ Astrid SCHLACHTA, „Die Emigration der Salzburger Kryptoprotestanten,“ in *Geheimprotestantismus und evangelischen Kirchen in der Habsburgermonarchie und im Erzstift*

nína z Firmianu na dění v rakouských zemích oslabil, protože pasovská diecéze zahrnovala většinu dnešních Dolních a Horních Rakous. Navíc se minula účinkem jeho snaha konfesijně sjednotit Salcbursko, jež místo toho vedla k veřejnému vystoupení tajných evangelíků proti arcibiskupově vládě. Kvůli obavám z rozšíření nepokojů do rakouských zemí vyslal v létě 1731 císař Karel VI. do rozbouraného duchovního knížectví kontingent vojáků.¹⁰² Vzniklá situace hrozila novým konfesijním konfliktem, protože Firmian vydal 30. října 1731 vystěhovalecký patent. Ten nařizoval emigraci více než 20 000 evangelíků. Nastalé situace využil pruský král Fridrich Vilém I., který vydal 2. února 1732 zvací patent pro salcburské evangelíky a sebe stylizoval do role „ochránce práv evangelíků“.¹⁰³

Salcburské nepokoje nenechaly Karla VI. chladným. 12. srpna 1733 vydal rezoluci, v níž ve Štýrsku a Korutanech nařizuje: „zintenzivnění křesťanské výuky a výchovy dětí, sloužení nedělních mší svatých ve všech filiálních kostelích, zřízení nových kostelů, vyslání misionářů a reformačních komisí k návštěvám farností s tajnými evangelíky.“¹⁰⁴ Dále panovník zvažoval zřízení nových farností a vikariátů.¹⁰⁵ Na nařízení císaře reagoval Jakub Arnošt 4. července vydáním pastoračních příkazů pro kněze.¹⁰⁶ Nařídil farářům, „aby věnovali co největší pozornost katechezi dospělých a svědomitě ji konali v předepsaných termínech.“ Podle Castelcornova dokumentu stejně jako dle císařova nařízení měla být nedostatečná náboženská výchova hlavní příčinou setrvávání evangelíků při jejich víře. Dále nařídil konat ve velkých farnostech katecheze v neděli odpoledne, v menších farnostech směly být začleněny do ranní bohoslužby. V předpisu nemohl Jakub Arnošt opomenout výchovu dětí a mládeže. Každý farář byl povinen zajistit pravidelné vyučování náboženství, pokud možno několikrát týdně. Tam, kde již existovala farní

Salzburg (17./18. Jahrhundert), ed. Rudolf Leeb – Martin Scheutz – Dietmar Weigl, Wien: Böhlau Verl. – München: Oldenbourg Verl., 2009, s. 72.

¹⁰² Tamtéž, s. 72, 89.

¹⁰³ Tamtéž, s. 78–81, 91.

¹⁰⁴ Rudolf HöFER, „Geheimprotestantismus in der Steiermark,“ in *Geheimprotestantismus und evangelischen Kirchen in der Habsburgermonarchie und im Erzstift Salzburg (17./18. Jahrhundert)*, ed. Rudolf Leeb – Martin Scheutz – Dietmar Weigl, Wien: Böhlau Verl. – München: Oldenbourg Verl., 2009, s. 115–116.

¹⁰⁵ Tamtéž.

¹⁰⁶ StmkLA, Stift Seckau, K79, H295, *Verordnung des Bischofs von Seckau Jakob Ernst für die Pfarrer, Vikare und Kuraten der Steiermark, 4. Juli 1733*, fol. 124.

škola, musela být katecheze začleněna do rozvrhu hodin. Jinak se děti měly k výuce scházet v kostele a v zimě ve vhodné místnosti na farním dvoře.¹⁰⁷ Stejně jako později na Moravě nařídil na závěr katechezí veřejnou zkoušku.¹⁰⁸

Ve stejném roce nařídil arcibiskup Firmian pravidelné setkávání významných duchovních hodnostářů na náboženských konferencích, kde se mělo řešit tažení proti tajným evangelíkům. Dle Karla Klammingera se Castelvornovi neměly líbit arcibiskupovy představy o postupu, a tak se omlouval z účasti na zasedáních v Salcburku.¹⁰⁹ Císař nakonec v postupu vůči skrytým evangelíkům nařídil „mírný“ postup, ale zavedl kontroly osob, jež se ze Salcburska přistěhovaly.¹¹⁰ Následně začali v nejproblematictějším regionu, Horním Štýrsku, působit misionáři.¹¹¹ V instrukcích farářů v Rantenu a St. Peter am Kammersbergu Jakub Arnošt opět zdůraznil „mírnost“ v postupu proti evangelíkům. Podle něho bylo zásadní, aby faráři plnili své pastorační povinnosti. Svým příkladem měli získat věřící.¹¹²

Dále Castelvorno v roce 1729 nechal vytyčit nový vikariát se sídlem v městečku Pöls, který zahrnoval hornatou část západního Štýrska a hraničil se Salcburskem.¹¹³ Tímto aktem se výrazně posílily pozice katolíků v regionu, který bezprostředně sousedil s ohnisky nepokojů v Salcbursku (regiony Pinzgau a Pongau). Sám biskup poukázal na důležitost městečka i tím, že je kvůli udílení biřmování a konsekraci oltářů navštívil celkem třikrát.¹¹⁴ Oproti svému sekavskému předchůdci Firmianovi Castelvorno aktivně udílel věřícím svátost křesťanské dospělosti. Nejenomže se věřící scházeli pro přijetí biřmování do rezidenčních míst biskupa, ale také pastýř podnikal biřmovací cesty po celém území Štýrska. Při nich uděloval tuto svátost, konsekroval kostely a oltáře. V tomto ohledu byl nejaktivnějším v roce 1736, kdy uskutečnil více než dvoutýdenní

¹⁰⁷ Tamtéž, KLAMMINGER, „Jakob II. Ernst Graf Liechtenstein,“ s. 342–343.

¹⁰⁸ StmkLA, Stift Seckau, K79, H295, fol. 124; Sehnal, „Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelvorna,“ s. 17.

¹⁰⁹ KLAMMINGER, „Jakob II. Ernst Graf Liechtenstein,“ s. 342.

¹¹⁰ AMON-LIEBMANN (ed.), *Kirchengeschichte der Steiermark*, s. 211–212; KLAMMINGER, „Jakob II. Ernst Graf Liechtenstein,“ s. 343.

¹¹¹ Jednalo se o kněze, zčásti patřící ke světskému kněžstvu, zčásti k různým řeholním řádům; KLAMMINGER, „Jakob II. Ernst Graf Liechtenstein,“ s. 343.

¹¹² Tamtéž, s. 342–343.

¹¹³ *Bestandtheile und Eintheilung der heutigen Diocese Seckau*, s. 40.

¹¹⁴ 1730, 1734 a 1738; VESELSKY (ed.), *Die Konsekrationsberichte*, s. 108, 132; DÖZA G-S, sign. XIX–C–23, *Protokoll der bischöflichen Pontifikalhandlungen, 1680–1762*, fol. 69v, 71v, 75v.

pastorační cestu na území dnešního Slovinska (Dolní Štýrsko). Během celého roku biřmoval dohromady 48 838 biřmovanců.¹¹⁵ O sedm let dříve dokonce podnikl podobnou cestu na Moravu a do Slezska, kde s povolením tamních ordinářů konsekroval kostely na panství svých příbuzných v Telči a Dačicích, ale také oltáře ve slezských Doboszowicích (něm. Hertwigswalde), jež biskup vlastnil.¹¹⁶ Lichtenstein-Castelcorno měl ve svém prvním působišti posvětit 16 kostelů, 120 chrámových oltářů a biřmovat 212 178 věřících.¹¹⁷

Pastorační cesty podnikal Jakub Arnošt samozřejmě i na Moravě. Během necelých šesti let procestoval diecézi od severu (dnešní Branná v Jeseníkách) k jihu (Mikulov) a od východu (Nový Jičín) na západ (Jihlava). Mimo jiné Castelcorno 23. června 1741 slavnostně požehnal základní kámen piaristického kostela sv. Jana Křtitele v Kroměříži.¹¹⁸ Během olomouckého episkopátu posvětil 44 kostelů a kaplí, 177 oltářů a biřmoval 125 728 osob.¹¹⁹ Při lázeňském pobytu v Trenčianských Tepliacích (červen 1744) dokonce konsekroval nejmenovaný kostel v Uhrách. Sídlní biskup konsekroval všechny oltáře a kostely osobně. Světící biskup Egkh měl v kompetenci žehnání zvonů, přenosných oltářů a liturgických předmětů.¹²⁰ Pontifikální úkony moravského biskupa ilustruje

¹¹⁵ VESELSKY (ed.), *Die Konsekrationsberichte*, s. 19.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 107; Jiří M. HAVLÍK, „Telč v rukou hrabat z Liechtensteina-Castelcorno,“ in *Telč a jezuité: Řád a jeho mecenáši*, Ivana Čornejová – Jiří M. Havlík – Josef Hrdlička a kol., Praha: Historický ústav AV, 2020, s. 255.

¹¹⁷ Na slavnost posvěcení kostela ve štýrském Arnfelsu (24. 8. 1734) upomíná i pamětní tisk; *Heylsame Erinnerungen Und Gute Gedancken, Auß etlichen Frag- und Antworten zu schöpfen, um deren, die der Einweyhung einer Kirchen beywohnen: Heraus gegeben Als der ... Herr Jacobus Ernestus, Des Heil. Röm. Reichs Fürst, und Bischof zu Seccau ... Graf von Liechtenstein. Die von dem ... Herrn Rudolph Frantz Erwein, Des H. Röm. Reichs Grafen v. Schönborn ... Die auf dero Herrschaft in dem Marckt Ahrnfels neuerbaute Kirche Maria am Waaasen, den 24. Augusti 1734. hat eingeweyhet, Grätz: Widmanstetters Erben, 1734; VESELSKY (ed.), *Die Konsekrationsberichte*, s. 19, 44.*

¹¹⁸ NA, Řád piaristů, kn. č. 325, *Annales domus Cremsiriensis, 1725–1873*, fol. 52v.

¹¹⁹ Počet vychází ze záznamů knihy svátostrných úkonů, kde záznamy končí rokem 1743, kdežto Relace ad limina uvádí 159 383 biřmovaných. Světící biskup Egkh mezi léty 1738–1745 biřmoval 18 369; ZUBER, *Osudy Moravské církve I.*, s. 220; ZAO-OL, fond ACO, kn. č. 14, *Matrika biskupských úkonů světícího biskupa Otty Honoria z Egkhu, 1729–1748*, pag. 15–17.

¹²⁰ Zemský archiv v Opavě (= ZAO), Piaristé Bílá Voda, bez inv. č., *Annales Domus Albo-aquensis, SchP, 1724–1745*, fol. 515; ZAO-OL, fond ACO, kn. č. 14, *Matrika biskupských úkonů světícího biskupa Otty Honoria z Egkhu, 1729–1748*, pag. 887–890, 940–949, 964–969, 999–1002, 1007–1008.

unikátní obraz z cyklu dějin dominikánského kláštera v Uherském Brodě. Plátno znázorňuje Jakuba Arnošta při konsekraci klášterního kostela 28. srpna 1742.¹²¹ Podle dominikánského analysty biskup přijel do města

Obr. č. 2: Neznámý autor: olomoucký biskup Jakub Arnošt z Lichtensteinu-Castelcornu konsekrující dominikánský kostel Nanebevzetí Panny Marie v Uherském Brodě dne 28. srpna 1742

za vyzvánění zvonů v předvečer události. Převor konventu jej uvedl do chrámu, kde proběhla modlitba litanií a adorace. „Po modlitbách, požehnání a uctívání nejsvětější svátosti a Panny Marie udělil do pontifikálií oděný biskup svátost bířmování 555 dospělým i dětem.“¹²² Samotná konsekrace začala další den v pět hodin ráno, kdy se biskup spolu s klérem shromáždili přede dveřmi kostela. Podle liturgických předpisů hierarcha třikrát udeřil na dveře biskupskou holí a „třikrát po trojím obejití kostela zazpíval: otevřete brány vaše knížata. Z kostela se ozvalo: Kdo je tento král slávy?“¹²³ Potom se dveře otevřely. Jakub Arnošt s kněžími a významnými farníky při vchodu pronesl: „Král tohoto Pána.“¹²⁴ Jáhnen

¹²¹ Marie KADLČÍKOVÁ – Petr ZEMEK, „Historie,“ <http://ub.op.cz/historie> [zveřejněno 6. 6. 2018, cit. 3. 10. 2022].

¹²² Petr ZEMEK, *Reformace, protireformace a rozvinutí poreformačního katolicství v Uherském Brodě: Křesťanská víra v proměnách času*, Uherský Brod: Muzeum J. A. Komenského v Uherském Brodě v nakl. Albert, 2006, s. 403.

¹²³ Tamtéž.

¹²⁴ Tamtéž.

mu odpověděl: „Ve vašem vstupu.“¹²⁵ Dále následoval samotný obřad konsekrace kostela i jednotlivých oltářů. Po svěcení slavil biskup mši u oltáře Posvátného růžence, potom vyslechl dvě mše, pomodlil se breviář a biřmoval dalších přibližně 700 osob. Celá slavnost měla trvat až do půl druhé odpoledne, samotná konsekrace pak do osmé ranní.¹²⁶

Pastorační zápal neopustil Lichtensteina-Castelcornu ani v jeho posledním působišti, Salcburku. Zde nový arcibiskup stihl za svůj krátký episkopát konsekrovat 10 kostelů, 33 oltářů a biřmovat 19 466 věřících.¹²⁷ V Salcbursku podnikl i jednu pastorační cestu (16. 8. – 22. 9. 1745). Ta vedla do regionů Pinzgau a Pongau, kde bylo za jeho předchůdce centrum odporu evangelíků.¹²⁸

7. KOSTEL SV. JANA NEPOMUCKÉHO V POHOŘELICÍCH U ZLÍNA

Ze všech chrámů vysvěcených Jakubem Arnoštem se vymyká jedna stavba, kostel sv. Jana Nepomuckého v Pohořelicích u Zlína. Ne, že by vybočoval pro svou architekturu, ale jedná se o jediný sakrální objekt, který si nechal Castelcornu vystavět na svém soukromém panství a sám si jej i konsekroval. Tudíž jedinečnost stavby spočívá v ideové rovině jakožto soukromého chrámu „moravského pastýře“. Pohořelický zámek používal Jakub Arnošt od roku 1724 jako svou hlavní moravskou rezidenci.¹²⁹ O deset let později měl začít uvažovat o stavbě odpovídajícího svatostánku. Jednolodní kostel vznikl mezi léty 1739–1740. Jeho fundátor jej osobně 15. května 1740 posvětil. Stalo se tak v předvečer patrocinia nového chrámu a dva týdny po olomoucké intronizaci Jakuba Arnošta. Kromě pamětního zápisu z makovice věže, který obsahuje seznam hostů (biskupovi příbuzní a přátelé), se detailnější popis slavnosti nedochoval.¹³⁰

¹²⁵ Tamtéž.

¹²⁶ Tamtéž.

¹²⁷ Apollonius LAVINGANO, *Der Mit Gnad-und Verdienst-vollen Arbeiten*, s. 18.

¹²⁸ ASP, Hs. A 148, *Annotationes quarundam rerum III.*, 1743–1746, pag. 436–441.

¹²⁹ Ladislav KOCHTA – Zdeněk POKLUDA, *Pohořelice: Z paměti a letopisů*, Pohořelice: Obec Pohořelice, 2005, s. 12–13.

¹³⁰ Na pamětní listině z makovice mylně uveden 16. květen; Vincent PRASEK, *Paměti Malenovic a Pohořelice, jakož i dědin k panství Malenovskému a Pohořeckému příslušných, Velké Meziříčí*: Nakl. J. F. Šásek, 1883, s. 187–188; POKLUDA–KOCHTA, *Pohořelice*, s. 56–57; ZAO-OL, fond ACO, kn. č. 6, *Matrika biskupských úkonů*, pag. 314.

Z doby Lichtensteina-Castelcorno se téměř (až na hlavní oltářní obraz) intaktně dochovalo vybavení chrámu z doby jeho výstavby. Díky tomu jsme schopni odvodit, jací světcí byli pro biskupa inspirativní nebo kterými chtěl inspirovat návštěvníky chrámu. Samotný patron kostela, který je i patronem Salcburska, se kromě hlavního oltáře vyskytuje i na bočním oltáři Všech svatých, kde má položenou levici na dnes již svaťorečeném Janu Sarkandrovi. Oba patroni zpovědního tajemství mají na obraze ústřední postavení. Zasvěcením Všem svatým Jakub Arnošt obešel skutečnost, že v 18. století nebyl Sarkander ani blahorečeným.¹³¹ V nástavci retáblu hlavního oltáře se nachází portrét patrona kazatelů, sv. Jana Křtitele. Průčelí chrámu zdobí sochy sv. Cyrila a Metoděje. Oba jsou znázorněni jako biskupové, Cyril s povalenou modlou a Metoděj s mušlí na svěcenou vodu. Stavebník tak chtěl odkázat na své předchůdce, na něž chtěl svojí činností navázat. Současně vyzdvihl i další osobnosti, které vynikaly jako duchovní.

Kromě oltářů se z doby vybudování chrámu dochoval nejen zvon či konsekrční listiny kostela, ale také sada barokních mešních rouch, kterou máme doloženu v prvním dochovaném inventáři kostela z roku 1755.¹³² Pohořelice nevlastnil žádný jiný duchovní aristokrat kromě Jakuba Arnošta, takže o objednavateli oděvů nemůže být pochyb a nejspíše byly užity při konsekraci kostela. Textilie z růžového brokátu jsou zdobeny květinovými motivy a stříbrnými stužkami. Součástí kolekce měla být i mitra, ale ta se nedochovala.¹³³ Mimo tyto předměty se v Pohořelicích nacházejí i ordinářovy pontifikální rukavičky. Biskupská berla Jakuba Arnošta, již dostal při pastorační návštěvě od představeného štyrského kláštera St. Lambrecht v lednu roku 1734, tvoří součást sbírek

¹³¹ Adolf HAHNL, „Die Verehrung des hl. Johannes von Nepomuk in der Erzdiözese Salzburg im 18. Jahrhundert,“ in *250 Jahre hl. Johannes von Nepomuk*, ed. Johannes Neuhardt, Salzburg: Dommuseum zu Salzburg, 1979, s. 90–109; ZUBER, *Osudy Moravské církve I.*, s. 223–224.

¹³² Dochoval se ornát, dvě dalmatiky, štola, burza, manipul a velum; Miroslava Nováková, *Evidenční list movité kulturní památky*, poř. č. 124687, 1970, Národní památkový ústav - územní odborné pracoviště v Kroměříži (= NPÚ ÚOP Kroměříž); Státní okresní archiv Zlín (= SOkA Zlín), FÚ Malenovice, kn. č. 1, *Matrica parochiae Mallenovicensis [1755]*, pag 52 (Nepaginováno).

¹³³ Infule i pontifikální rukavičky jsou výslovně uvedeny v nejstarším dochovaném pohořelickém inventáři z roku 1804 (pohořelická kuracie vyčleněna z malenovické farnosti 1753 byla o třináct let později povýšena na samostatnou faru); POKLUDA – KOCHTA, *Pohořelice*, s. 14; SOkA Zlín, FÚ Pohořelice, kn. č. 3, *Pohořelitzzer Barrliches Inventarium [1804]*, fol. 9r.

dómského muzea v Salcburku.¹³⁴ Pro změnu na památku své opatské benedikce věnoval hradištský opat Pavel Ferdinand Václavík (†1784) Castelcornovi pro pohořelický kostel mešní kalich, který se zde stále používá při nejvýznamnějších slavnostech.¹³⁵ Soubor předmětů uzavírá olomoucký misál vydaný pod patronátem olomouckého biskupa Melicharem Jindřichem Winhauerem v roce 1740 s grafikami Ignáze Zeidlera. Kniha je potažena kovářským dílem na památku na salcburského arcibiskupa ozdobili jeho dědicové Salmové přední desky jeho erbem a zadní svým. Tyto všechny předměty tak upomínají na různé pastorační aktivity biskupa.

EPILOG

Heribert Raab příkře hodnotí říšské biskupy v období mezi léty 1648–1803 jako „zaostávající za představami tridentského koncilu, biskupskými zrcadly Luise Abellyho, Ludvíka z Granady nebo vzory sv. Karla Boromejského a Františka Saleského.“¹³⁶ Autor i na základě myšlenek münsterského světícího biskupa bl. Nielse Stena (1638–1686) představuje život většiny říšských biskupů jako příliš světský. Tak ani nepřekvapí, že přebírá jeho kritiku na obsazování biskupských postů urození.¹³⁷

S názory Raaba kontrastuje již citovaný tisk *Pastor Lapis Israel*, vydaný piaristy u příležitosti olomoucké intronizace Jakuba Arnošta. Nový olomoucký biskup je v elegickém díle o třech oddílech líčen jako důstojný pokračovatel tradice moravských pastýřů (Pastor), zářný potomek rodu

¹³⁴ Jakub Arnošt dostal pastorál od lambrechtského opata Kiliána Werleina (1677–1737) během pastorační návštěvy kláštera; Franz WAGNER, „Krümme eines Bischofsstabes: Lichtenstein-Pastorale,“ in *Meisterwerke Europäischer Kunst: 1200 Jahre Erzbistum Salzburg*, ed. Johann Kronbichler, Salzburg: Dommuseum zu Salzburg, 1998, s. 194–195; ZAO, Piaristé Bílá Voda, bez inv. č., *Annales Domus Albo-aquensis, SchP, 1724–1745*, pag. 237.

¹³⁵ Na vnitřní straně nohy kalicha nápis: Honori / D. Ioannis Nepom. / in Pohorzelitz oblatu / a/ Paulo Abbate Gradi: 1741. Jakub Arnošt infuloval hradištského opata 9. září 1740; Miroslava NOVÁKOVÁ, *Evidenční list movité kulturní památky*, poř. č. 124624, 1970, NPÚ ÚOP Kroměříž; SEHNAL, „Biskup Jakub Arnošt z Lichtenštejnu-Castelcornu,“ s. 21.

¹³⁶ RAAB, „Bischof und Fürst der Germania Sacra,“ s. 316.

¹³⁷ Tamtéž, s. 319–320.

Lichtensteinů (Lapis) a člověk poslouchající Boží vůli po vzoru starozákonního patriarchy Jáкова (Israele). Jakub Arnošt byl podporovatelem Řádu zbožných škol, ale pastorační aktivity nemuseli piaristé přikrášlovat. Stačilo jim uvést údaje ze štyrských konsekračních knih a ty hovoří za vše.¹³⁸

Bettina Braun ve svém výzkumu přišla s inovativním zjištěním. V 18. století oproti 16. nebylo tak snadné, aby se ordinářem stala osoba bez kněžského a biskupského svěcení. Existovali pouze dva ordináři, kteří nepřijali kněžské svěcení. Prvním byl olomoucký a osnabrücký biskup, pozdější trevírský kurfiřt–arcibiskup, Karel Josef Lotrinský (1680–1715). Stejně tak se nenechal vysvětit jeho trevírský nástupce František Ludvík Falcko-Neuburský (1664–1732), který byl držitelem několika biskupských úřadů, mezi nimiž byl i post vratislavského biskupa.¹³⁹ Navzdory absenci vyšších svěcení museli i tito hodnostáři žít jako vysvěcený biskup. Historička vyvrací zažitou představu, že se duchovní knížata soustřeďovala pouze na svou politickou roli a duchovní povinnosti delegovali na světitel biskupy. Samozřejmě dodává, že „je těžké stanovit, nakolik jednotlivý biskup prožíval svou funkci duchovního pastýře.“¹⁴⁰

Informace o pastoračním úsilí Jakuba Arnošta se dostaly až do Říma. Kardinál státní sekretář Giuseppe Ferao (1670–1744) psal v listu z prvního listopadu 1738 vídeňskému nunciovi Camillu Paoluccimu (1692–1663), že papež se zájmem sledoval volbu nového olomouckého biskupa. Vítěze volby kvitoval jen v superlativech: „di un nuovo degno e zelante Pastore“.¹⁴¹ Lichtenstein-Castelcorno nebyl jediným horlivým biskupem v salcburské metropolitní kapitule. Podobně si počínali i jeho kolegové. Například freisingký biskup Johann Franz Eckher z Kapfingu a Liechtenecku (1649–1727) ještě ve svých 69 letech aktivně vykonával všechny pontifikální úkony a aktivně udílel svátosti.¹⁴² Podobně neúnavným pastýřem byl pasovský a dříve sekavský ordinář Josef Dominik z Lam-

¹³⁸ *Pastor Lapis Israel*, pag. 117 (nestránkováno).

¹³⁹ BRAUN, *Princeps et episcopus*, s. 219–220.

¹⁴⁰ Tamtéž, s. 219–223.

¹⁴¹ REINHARD, „Die Reichskirchenpolitik Papsts Klements' XII. (1730–1740): Das Motu proprio ‚Quamquam invaluerit‘ vom 5. Januar 1731,“ s. 104; Jiří KROUPA, *Alchymie štěstí: pozdní osvícenství a moravská společnost 1770–1810*, Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 1986, s. 60–61. O pět let později si však nuncius do Říma stěžoval na nedůsledný Castelcornův postup proti zednářství na Moravě.

¹⁴² Tamtéž, s. 221; WEITLAUFF, „VII. Kapitel: Im Zeitalter des Barocks,“ s. 375–378.

berku (1680–1761), který neúnavně vizitoval svou diecézi, podnikal bříhmovací cesty a vysvětil 144 kostelů.¹⁴³ Neméně aktivním byl též brixenský biskup Kaspar Ignaz z Küniglu (1671–1747). Ten během svého 45 let dlouhého působení v Tyrolsku zvládl diecézi dvakrát vizitovat, nechal v zemi provádět lidové misie, zakládal farní školy a v 55 obcích založil samostatnou duchovní správu.¹⁴⁴ Samozřejmě, že ne všichni Castelcornovi současníci považovali takto „aktivní“ pastorační za svoji prioritu. Už jsme uvedli, že vřatislavský biskup František Ludvík nikdy nepřijal biskupské svěcení. Navíc byl současně představeným několika diecézí, takže faktická správa diecéze spočívala na bedrech světícího biskupa Eliase Daniela ze Sommerfeldu (1681–1742). Ten dokonce mezi léty 1718–1724 vykonal generální vizitaci slezské diecéze.¹⁴⁵ Podobná situace panovala také v Olomouci před Castelcornovým nástupem, kde za nepřítomnosti kardinála Schrattenbacha udělovali svátosti jeho pomocný biskup František Julius z Braidy (1654–1729) a po jeho skonu Otto Honorius z Egkhu (1675–1748).¹⁴⁶

Jakub Arnošt z Lichtensteinu-Castelcorna se velmi aktivně věnoval pastorační činnosti, která byla pro něj stěžejní ve všech jeho biskupských působistích. Mimo to byl ochoten působit i na území jiných diecézí, když bylo třeba. Celkem vysvětil 2 599 kněží. Konsekroval 70 kostelů a kaplí. Posvětil 330 oltářů a bříhmoval 357 372 osob. Obdobně jako on si počínali i mnozí jeho současníci. Jakub Arnošt se snažil naplnit představy tridentského koncilu o úloze biskupa jako „dobrého pastýře“ svých věřících.

¹⁴³ WEISS, *Das Bistum Passau unter Kardinal Joseph Dominikus von Lamberg*, s. 236–242.

¹⁴⁴ JOSEF GELMI, *Die Brixner Bischöfe in der Geschichte Tirols*, Bozen: Verl. Anst. Athesia, 1984, s. 182–195.

¹⁴⁵ JÓZEF PATER, „Elias Daniel Sommerfeld sufragán wrocławski (1681–1742),“ in *Misericordia et veritatis: Księga pamiątkowa ku czci Księdza biskupa Wincentego Urbana*, ed. Józef Mandziuk – Józef Pater, Wrocław: Kuria Metropolitalna Wrocławska, 1986, s. 273–274.

¹⁴⁶ Wolfgang Hannibal ze Schrattenbachu působil v diplomatických službách Karla VI. například jako místokřál v Neapoli (1719–1721) a vyslanec u papežského dvora v Římě; ZUBER, *Osudy Moravské církve I.*, s. 108, 110–124.

**The Pastoral Activities of Archbishop
Jakob Ernst von Lichtenstein-Castelcorno (1690–1747)**

Keywords: Jakob Ernst von Lichtenstein-Castelcorno; Church Aristocracy; Eighteenth Century; Bishops; Pastorate; Graz; Seckau; Olomouc; Salzburg

Abstract: The ecclesiastical dignitary Jakob Ernst von Lichtenstein-Castelcorno (1690–1747) successively served as Bishop in Seckau, Styria (1728–1738) and Olomouc, Moravia (1738–1745). He completed his career as Archbishop of Salzburg (1745–1747). He was very active in pastoral work, which was central to all his episcopal ministries, in all three positions. He was also willing to work in other dioceses when necessary. During his trip to the spa in Trenčianské Teplice (today's Slovakia), he, for example, consecrated a church in the territory of the Kingdom of Hungary. As the resident Bishop, Ernst Jakob reserved for himself the conferring of all degrees of priestly ordination, the consecration of churches and the confirmation of the faithful. He ordained a total of 2,599 priests. He consecrated 70 churches and chapels. He consecrated 330 altars and confirmed 357,372 people. His contemporaries did similar things. Jakob Ernst sought to fulfill the ideas of the Council of Trent concerning the role of the Bishop as the "good shepherd" of his faithful.

Mgr. Josef Faltíčko
Katedra historie
Filozofická fakulta
Univerzita Palackého v Olomouci
Na Hradě 5
771 80 Olomouc
josef.falticko01@upol.cz